

Deel 14

We zijn het vorige deel geëindigd met de vraag hoe het toch mogelijk was dat de twee weduwwomen Neeltje Kool en Fransina Augustinus slechts enkele honderden guldens ontvingen uit de verkoop van de timmerwerkplaats met woonhuis en bijgebouwen. Was de timmerzaak dan echt voor een appel en een ei 'ingepikt' door Johannes Koene?

In 1994 waren we al op de hoogte van deze verhalen toen we een bezoek brachten aan Nelis Bongaards (1908). Nelis was het op een na jongste kind uit het gezin van Andries Bongaards en Neeltje Kool. Hij woonde in Scheveningen en was daar vele tientallen jaren fietsenmaker geweest. Nelis was niet getrouwd en had tot op hoge leeftijd nog fietsen gerepareerd. Er was ons verteld dat hij nog een scherp geheugen had en ons misschien meer kon vertellen over de periode dat het gezin nog in het huisje achter de werkplaats woonde. We moesten ons wel voorbereiden op iemand die nogal grof in zijn woorden kon zijn! Wij dachten dat dit wel mee zou vallen bij zo'n oude man.

Samen met Krijn van Dijk en Jacqueline Bongaards gingen we naar Scheveningen. Nelis woonde in een fraai appartement dicht aan de kust en begon te vertellen over de tijd van zijn jeugd. Al snel bleek dat de waarschuwing voor het grove woordgebruik van Nelis niet overdreven was, integendeel. Krijn en ik hadden er in het begin wel moeite mee dat van elke tien woorden, er negen vloeken waren. Maar nadat we er een beetje aan gewend waren, kwam het gesprek goed op gang. Nelis vertelde met een enorme felheid over de timmerzaak van zijn familie die door Johannes Koene in 1912 was 'ingepikt'. De verwensingen waren na zoveel jaren nog steeds niet van de lucht en wij konden op dat moment niet anders dan dit verhaal van Nelis geloven. Gelukkig heeft hij ons toch ook veel andere waardevolle feiten en gebeurtenissen kunnen vertellen, maar die komen later aan de beurt.

Dit verhaal uit 1912 moet Nelis van zijn oudere broers hebben gehoord, want zelf was hij toen nog maar een ventje van amper drie jaar. Krijn van Dijk was samen met Anton en Eduard begonnen met het schrijven van een boekje over de geschiedenis van De Timmerwerf en haar bewoners: *De Lier, 750 jaar en ouder*. Tijdens archiefonderzoek kwam Krijn een notariële akte van boedelscheiding tegen uit 1913 waarin de verkoop van de timmerzaak en de nalatenschap van Andries en Willem Bongaards werd vastgelegd. Een bijzonder document dat ruim 80 jaar na dato een helder beeld geeft van wat er nu werkelijk gespeeld had in de jaren voorafgaande en direct na aan het overlijden van Andries in 1910 en Willem in 1912.

In deze akte van 12 pagina's begint de notaris met het benoemen van alle bezittingen en schulden van de maatschap Bongaards-Bongaards-Koene. Het woonhuisje, de werkplaats met inventaris, de houtschuur en een grote voorraad timmerhout. Een paar lokale ambachtslieden hadden de voorraad timmerhout getaxeerd. Een van hen was metselaar Christiaan Romein die naast boekhandel Van der Mark woonde en zijn bedrijf langs de Lee had. De ander was Cornelis van den Dool, herbergier van 'De Swaan' maar daarnaast ook timmerman.

De beschreven bezittingen waren in gemeenschappelijk eigendom van de broers Bongaards en Johannes Koene gekomen, na het overlijden van hun vader en schoonvader Andries Bongaards in 1889. De totale waarde van dit eigendom was samen met de voorraad hout getaxeerd op 6.250 gulden. Er was ook nog een som aan contanten aanwezig van 2.100 gulden. Uit dit potje contanten moesten ze o.a. ook de wekelijkse loonkosten van het personeel betalen, maar ook de privéopnamen van de drie maatschap leden. Uit het overzicht blijkt verder dat er nog heel veel omzet gefactureerd moest worden en dat is niet vreemd als er maar een keer per jaar een nota aan een klant verstuurd werd! Bij elkaar opgeteld ging het om een bedrag van ruim 9.000 gulden dat bij klanten geïnd moest worden. Maar het bleek dat ze de rekeningen van hun leveranciers ook niet vlot betaalden en misschien ook maar een keer per jaar. In totaal stond er een bedrag van bijna 11.000 gulden open bij hun leveranciers en onderaannemers. Bijna twee keer de waarde van hun onroerend goed!

Je hoeft geen boekhouder te zijn om te zien dat deze situatie financieel niet erg gezond overkomt. De schulden waren veel hoger dan wat er nog geïnd moest worden. Het timmerbedrijf verkeerde in zwaar weer.

Er bleek nog een addertje onder het gras te zitten. Want al in 1901 was de maatschap Bongaards-Bongaards-Koene een zakelijke lening aangegaan van 4.500 gulden bij hun zwager Pieter van den Berg. Hij was op latere leeftijd getrouwd met Alida Bongaards, de zus van Willem, Andries en Engeltje. (zie deel 9)

Pieter en Alida woonden in Naaldwijk en bleken dus redelijk in de slappe was te zitten. Zij hadden geen kinderen en wilden het timmerbedrijf van hun familie in De Lier wel aan de noodzakelijke liquiditeiten helpen. De rente was bepaald op 4 ¼ %. Deze grote schuld was bij de buitenwereld niet bekend, maar dus ook niet bij een groot deel van de familie. Of ze wilden het niet weten. In de akte lezen we verder dat Johannes Koene de hele zakelijke schuld van 4.500 gulden plus rente in een keer heeft afgelost aan Alida Bongaards. Haar man Pieter was inmiddels in 1909 overleden.

Uiteindelijk bleef er dus, na verkoop van de complete timmerzaak, voor Neeltje Kool onder de streep een rechtmatig deel over van ongeveer 350 gulden. Maar daar bleef het niet bij. Want nadat de notaris eerst de zakelijke kant had afgehandeld, kon hij daarna de nalatenschap in privé gaan bepalen: *'De staat van den gemeenschappelijke boedel tussen de deelgenoten Neeltje Kool en wijlen hare echtgenoot Andries Bongaards'*. Uit dit overzicht van de notaris blijkt dat weduwe Neeltje Kool de touwtjes niet meer aan elkaar kon knopen en aan alle kanten geld tekort kwam. De notaris begint met het benoemen van de baten, maar is daar snel mee klaar. De inboedel van het woonhuisje achter de werkplaats was privébezit en werd getaxeerd op 128 gulden en aan contant spaargeld was niet meer dan 7 gulden aanwezig! Tezamen waren dit alle baten die aan Neeltje toebehoorden.

Vervolgens werden in de akte ook de rekeningen opgenomen die na het overlijden van Andries Bongaards, door Neeltje Kool nog betaald moesten worden. Het ging o.a. om een stevige nota van dokter Van der Marel voor geneeskundige diensten en geleverde middelen. Dit zal alles te maken hebben gehad met de zorg voor de zieke Andries en de bevalling van het tiende kind. Een nota van schoenmaker Van der Mark voor werkzaamheden en geleverde goederen, de firma Dekker voor geleverde manufacturen en een paar andere middenstanders die nog betaald moesten worden. Ook was er geld geleend bij particulieren. Het vaste inkomen uit de timmerzaak was voor het gezin met veel jonge kinderen weggevallen en sociale voorzieningen waren er niet. De kinderen woonden allemaal nog thuis en alleen de oudste jongens werkten toen al bij een baas. Zij zullen wel wat geld in het huishoudlaasje gebracht hebben, maar per saldo komt er wel een zeer armoedig beeld van haar financiële positie uit deze akte naar voren.

In een volgend deel gaan we verder met deze akte uit 1913.

Jan den Hoed